

Eesti *vaatama*-verbi ja selle vene ja ukraina vastete sihilisusest

NATALIA VAISS

Eesti Keele Instituut, Tallinna Ülikool

Ülevaade. Artiklis vaadeldakse eesti *vaatama*-verbi ja selle vene ning ukraina vastete sihilisust. Põhieesmärk on uurida, kui regulaarsed on korpuse andmetel 'vaatama' transitiivsed ehk sihilised ja intransitiivsed ehk sihitud mallid eesti ja kahes idaslaavi keeles. Kuna vene ja ukraina keeles on enamikul verbidest olemas aspektipaariline, uuritakse artiklis eesti *vaatama* imperfektiivset ja perfektiivset vastet vene ja ukraina keeles eesmärgiga kontrollida, kumba verbilekseemi kasutatakse transitiivselt potentsiaalselt sagedamini. Korpusepõhine uuring kinnitas, et verbi 'vaatama' sihilisus võib keeliti oluliselt erineda. Sama meetodit rakendades selgus, et vene ja ukraina keeles on nii perfektiivse kui ka imperfektiivse 'vaatama' sihilisus oluliselt väiksem kui eesti *vaatama* oma. Seejuures kasutatakse ukraina ja vene keeles perfektiivset verbi transitiivselt mõnevõrra sagedamini kui selle imperfektiivset paarilist.

Võtmesõnad: verbi argumentstruktuur; transitiivsus; aspekt; eesti keel; ukraina keel; vene keel

1. Sissejuhatus

Paljudes keeltes leidub verbe, mida kasutatakse nii transitiivselt (st eksplitsiitse sihitisega) kui ka intransitiivselt (st sihitiseta, teiste laiendite või implitsiitse sihitisega). Neid nimetatakse ambitransitiivseteks, pseudointransitiivseteks või labiilseteks verbideks (vt Næss 2007: 57–61,

123–124). Labiilsuse terminid mõistetakse ka kitsamalt (Letuchiy 2006, 2013), eristades nelja prototüüpset põhitüüpi, mida eesti keeles on uurinud Petar Kehayov ja Virve-Anneli Vihman (2014): 1) patsienti säilitav ehk P-labiilsus (transitiivses ja intransitiivses kasutuses on sama patient), nt *laps rõõmustab ema – ema rõõmustab*; 2) agenti säilitav ehk A-labiilsus (intransitiivses ja transitiivses kasutuses on sama agent), nt *kolis teise riiki – kolis klaveri teise tupp*; 3) refleksiivne labiilsus, nt *sirutas käsi – sirutas ja tõusis*; 4) retsiprookne labiilsus, nt *ema kallistas last – ema ja laps kallistasid*.

Selles artiklis võtan vaatluse alla eesti keele verbi *vaatama* sihilisuse. Verb pakkus erilist huvi põhjusel, et kuigi selle kasutus on mitmes keeles ambitransitiivne, ei ole selle sihilisust veel põhjalikult uuritud. Samas on nägemistaju tähistavate verbide eri tunnustele lingvistikas rohkesti tähelepanu pööratud. Tegusõna 'nägema' on olnud mitme inglise keele uurija tähelepanu keskmeks (nt Lorenzetti 2008; Jumaah jt 2020). Eesti keeles on uuritud *nägema*-verbi eri tähendusi (Proos 2019, 2020) ja sihilisuse määra (Vaiss 2021). Tajumiskogemust tähistava *nägema* puhul tingib sihitiseta esinemise eeskätt selle mitmetähenduslikkus, nt *Näen prillideta hästi. Näeme homme*; peale selle leidub ka mitmeid kinnistunud intransitiivseid kasutusi, nt *elame-näeme, nagu näha, näe* jms (Vaiss 2021). 'Vaatama' puhul on uurijad reeglina käsitlenud selle verbi eri tahke teiste tajuverbide seas (nt Labi 2006; Viberg 2008; Akopjan 2011; Enghels 2013).

Kogemusverbi *nägema* ja tegevusverbi *vaatama* erinevus on tegevuse tahtlikkuses – tegevusverbi puhul on agent ehk tegevussubjekt aktiivne ning tajumine tahtlik ja suunatud, kogemusverbi agent on pigem passiivne tajuja (Proos 2021: 58). Aktiivse *vaatama* semantika eeldab vaatamisobjekti olemasolu: vaatamisprotsessis peaks alati olema nii vaataja kui ka vaadatav. Nii võiks väita, et *vaatama* on semantika poolest transitiivne verb (huvitaval kombel seostub ka eesti termin "sihitis" vaatamisega, kuna vaatamisobjekti sihitakse silmadega). Hopperi ja Thompsoni (1980) tuntud transitiivsuse semantilis-süntaktilise käsitluse järgi seostuvad n-ö suurema sihilisusega järgmised tunnused:

1) lauses on kaks või rohkem osalejat (agent ja objekt), 2) lause väljendab aktiivset tegevust, 3) tegevus on teeline (piiritletud), 4) tegevus on punktuaalne (momentaanne), 5) tegevus on tahtlik, 6) lause on jaatav, 7) predikaat on kindla kõneviisi vormis, 8) lause subjekt on suure agendiivsusega, 9) lause objekt on täielikult tegevusega hõlmatud, 10) lause objekt on kergesti eristatav (ingl *highly individuated*). Mida rohkem on loetletud kriteeriume, seda tugevamini võib objekt olla tegevusega mõjutatud ning seda suurem on lause semantiline transitiivsus. Tegusõnal *vaatama* on mitmeid potentsiaalseid suurema sihilisuse tunnuseid (nt vaatamisobjekti olemasolu, tahtlik ja suhteliselt aktiivne tegevus), kuid samas on sellel verbil nii transitiivsed kui ka intransitiivsed kasutused.

Eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS) järgi on *vaatama*-verbil 10 tähendust, millest osa on kas transitiivsed, intransitiivsed või transitiivse ja intransitiivse kasutusvõimalusega. Transitiivseks ehk sihiliseks võib lugeda verbi või verbitähendust, mida kasutatakse sihitisega, ning intransitiivseks ehk sihituks verbi või verbitähendust, mille puhul sihitist ei esine. Tähendused 'silmadega jälgima', 'kedagi külastama, kellegi juures käima', 'otsima, leidma, hankima' ja 'aru pidama, kaaluma, otsustama, selgust saama' on reeglina transitiivsed, nt *vaatas saadet, tuli haiget vaatama, vaatas mulle tänaseks asendaja, vaatame seda küsimust homsel koosolekul*. Elutu subjektiga, kellele omistatakse elusust, on tavaline *vaatama*-verbi intransitiivne kasutus, nt *Päike vaatab pilvede vahelt. Maja aknad vaatavad läände. Seintelt vaatavad esivanemate portreed* jms. Tähenduses 'kellegi järele vaatama või millegi eest hoolt kandma' on *vaatama*-verb reeglina intransitiivne, nt *vaatab õhtuti lapselapse järele*, kuid kontekstist sõltuvalt võib olla ka transitiivne, tavaliselt kõnekeeles (nt eesti keele ühendkorpuses¹ leidub lauseid nagu *Last vaatab*

¹ Eesti keele ühendkorpus 2019 (ENC19) on kättesaadav korpuspäringusüsteemis Sketch Engine <https://app.sketchengine.eu/> (1.3.2022). ENC19 (vt rohkem Koppel & Kallas 2022) on kuni märtsini 2022 kõige suurem eesti keele korpus, mille maht on 1,5 miljardit sõna. Korpus koosneb kaheksast allkorpusest ja sisaldab eri tüüpi tekste. Muu hulgas sisaldab eesti keele ühendkorpus ka veebitekstide korpust etTenTen.

siis enamasti minu ema, vahest ka ämm, kui ta parajasti kodumaal on). EKSS-is eraldi mainimata tähendus 'patsiendi tervist või mingi kehaosa seisundit kontrollima' on transitiivne (nt eesti keele ühendkorpuses leidub lauseid nagu *Arst vaatas tüdrukut ja kutsus kiirabi. Arst vaatas hammast ja tegi ka kohe kolm tuimestussüsti*). Tähendus 'oma silmi või pilku millelegi või kellelegi suunama' realiseerub lauses kas koos sihitisega või teise paralleelrektsiooni abil, nt *vaatas merd ~ merele, vaatas mind ~ minu poole ~ minu peale* (vt ka Rätsep 1978: 127, 133, 146, 153), samuti ka latiivsete kohamääruste abil, nt *Poiss vaatab kortsus kulmul enda ette. Istus jõe ääres ja vaatas voolavasse vette*. Nii transitiivset kui ka intransitiivset kasutust võimaldavad ka tähendused 'mingist seisukohast, vaatepunktist lähtuma' ja 'kellesegi või millesegi teatud viisil suhtuma', nt *Vaatame nüüd asju läbi faktide prisma ja Mina vaatan sellele asjale mõnel määral teisiti; Hea pilguga niisugustele tegudele ei vaadata ja Teda vaadati kui imelast*. Samuti partiklitaoline kasutus (vt rohkem Keevallik 2008) võib olla sihiline (nt *vaata ~ vaadake imet*) või sihitu (nt *vaata ~ vaadake (et)*).

EKSS-i näited kinnitavad, et *vaatama*-verbiga on võimalik ka ellipiline sihitis ehk nn nullobjekt (vt rohkem osast 2), nt *Vaadad ja vaadat küll, aga aru ei saa*.

Seega kasutatakse eesti keeles *vaatama*-verbi nii transitiivselt kui ka intransitiivselt sõltuvalt tähendusest ja mallist. Kui sagedad on aga keeles *vaatama* transitiivsed ja intransitiivsed kasutused? Millised tegurid võivad mõjutada malli valikut juhul, kui verbitähendus võimaldab nii transitiivset kui ka intransitiivset kasutust? Nendele uurimisküsimustele soovin selles artiklis vastata.

Verbide sihilisust ja (paralleel)rektsioone tuleb arvestada ka eesti keele kui teise või võõrkeele õpetamisel ja õppematerjalide, sh ka õppe-sõnastike koostamisel. Õppija emakeeles ei pruugi verbide rektsioonimallid eesti keelega kokku langeda, seepärast on oluline nendele tähelepanu pöörata. Keele täpsema kirjelduse seisukohalt on kasulik vaadata keelenähtustele läbi mõne teise keele prisma. Verbide puhul tundub huvitav uurida nende sihilisust ja kõrvutada mõne slaavi keelega,

kus aspekti põhiliseks väljendusviisiks on morfoloogiline verbiaspekt ning paljudel verbidel olemas aspektipaariline. Tavaliselt moodustatakse slaavi keeltes morfoloogiliselt markeerimata imperfektiivsest verbist perfektiivne paariline aspektuaalse prefiksi või harvemini sufiksi abil (vt rohkem Comrie 1976: 88–90; Dahl 1985: 84–89; Janda 2004). Erinevalt eesti keelest, kus vaatamata sellele, et verbi semantika mängib küll oma rolli, on aspekt pigem terve lause omadus (seda väljendatakse eeskätt süntaktiliselt: objekti käändevahelduse, perfektiivsusadverbide, tegevuse kulgemist iseloomustavate adverbide, reduplikatsiooni vms abil), on slaavi keeltes verbiaspekt morfoloogiline kategooria ning leksikaalsed vahendid võivad vaid täpsustada verbiga väljendatud aspektuaalset tähendust (vt nt Eslon & Pihlak 1993; Sulkala 1996; Vaiss 2004). Tenny (1992) järgi on aspektil ja otsesihitisel tugev korrelatsiooniseos: objekt piiritleb verbiga väljendatud tegevust (vt ka Comrie 1976: 44–48). Hopperi ja Thompsoni (1980) transitiivsuse hüpoteesis seostub samuti perfektiivne ehk piiritletud ja punktuaalne ehk hetkeline tegevus suurema transitiivsusega (vt ka Næss 2007: 118–119). Seepärast on huvitav uurida aspektipaaari sihilisust ja vaadelda, kas perfektiivset verbi kasutatakse sihitise rohkemates situatsioonides kui imperfektiivset paari- list. Eesti keele kontekstis sobivad võrdluseks hästi ukraina ja vene keel. Vene emakeelega õppijad on moodustanud aastakümneid suure osa eesti keele teise keelena omandajatest. Ukraina emakeelega õppijate arv muutus oluliselt suuremaks hiljuti.

Et vastata eeltoodud uurimisküsimustele ja kõrvutada tegusõna 'vaatama' transitiivsete ja intransitiivsete mallide regulaarsust eesti, vene ja ukraina keeles, vaatlen artiklis *vaatama*-verbi kasutusi ENC19 materjalis ning ukraina ja vene keele aspektipaaari *dyvytysja/podyvytysja* ja *smotret'/posmotret'* sihilisi ja sihituid kasutusi veebitekstide korpus- tes ukTenTen20 ja ruTenTen11.²

² Mõlemad korpused on kättesaadavad korpuspäringusüsteemis Sketch Engine: <https://app.sketchengine.eu/> (1.7.2022). Ukraina korpuse Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen20) maht on 2,5 miljardit sõna. Russian Web 2011 (ruTenTen11) on puhastatud ja mahult suurim vene keele korpus Sketch Engine'is (14,5 miljardit sõna).

Järgmises osas seletan uurimuse jaoks oluliste transitiivsusega seotud terminite sisu, kolmandas osas kirjeldan 'vaatama' sihilisuse uurimise käiku eesti, vene ja ukraina keeles, neljandas tutvustan korpusepõhise uurimise tulemusi, viiendas arutlen 'vaatama' ühiste joonte ja erinevuste üle kolmes keeles ning lõpetan pikema arutelu ja järeldustega kuuendas osas.

2. Kesksed mõisted ja terminid

Eksplitsiitse otsesihitisega lause on süntaktiliselt transitiivne. Implitsiitse otsesihitise korral on lause süntaktiliselt intransitiivne, kuid semantiliselt transitiivne.

Süntaktiliselt transitiivses lauses esineb eesti keeles sihitisena 1) verbist sõltuv osastavaline, omastavaline või nimetavaline käändsõnafraas, nt *Saatus soosib andekaid inimesi ~ julgeid ~ teda; Ta ostis uue jalgratta ~ mitu raamatut*; 2) *da*-infinitiivifraas, nt *Ta armastab hommikuti kaua magada*; 3) *vat*-tarind, nt *Arvasin tal piinlik olevat*; 4) osalause, nt *Ta teadis, et Juhan on tulemas*; 5) kvaasisubstantiivne keelend, nt *Üks kirjutab "Afrika"; teine jälle "Aafrika"* (Metslang 2017: 258).

Eksplitsiitselt väljendamata ehk elliptiline objekt, mida edaspidi nimetatakse artiklis nullsihitiseks või -objektiks ning laiemalt ka nulllaiendiks, on eesti keeles üsnagi tavaline (Kehayov & Vihman 2014: 1067; Erelt 2017b: 597–598). Võib eristada definiitset ehk kontekstist sõltuvat ja indefiniitset ehk kontekstist sõltumatut, geneerilist nullsihitist (vt Næss 2007). Esimese puhul saab objekti referendi leida vaid konteksti teades, nt *Käisime otsimas _ ja leidsime sobiva* [implitsiitne objekt: *kõõgimööblit*], teise puhul võib elliptiline objekt tähendada mis tahes mõeldavat referenti ning sageli polegi objekti referendi tähistamine oluline, nt *Ta sööb oma toas*. Definiitne nullobjekt on keeles sage nähtus, kuna kontekstist ja grammatilisest vormist olenevalt võimaldavad seda ilmselt kõik eesti keele transitiivsed verbid, kuid mõni neist vägagi piiratud juhtudel (vt Vaiss 2021). Eesti grammatikatraditsioonis kuulub definiitne nullobjekt kontekstiellipsi alla (Erelt 2017b). Indefiniitne nullobjekt

esineb keeles reeglina teatud verbirühmade puhul, kuid mõnikord võimaldavad geneerilist nullobjekti ka üldjuhul obligatoorse sihitisereksiooniga tegusõnad. Paljud eesti keele transitiivsed verbid võimaldavad nullobjekti habituaalses ja korduvas olukorras ning kahe või enama tegevuse seostamisel (sh sama tegevuse reduplikatiivsel kordamisel) ning seda soodustavad eeskätt infiniitsed verbivormid, imperatiiv ja eri tüüpi määrused. (Vaiss 2021)

Nullobjektiga laused on süntaktilises mõttes intransitiivsed, kuid semantiliselt on objekt siiski olemas. Semantilise transitiivsuse seisukohast on erilised ka erinevad passiivi-ilmingud (Keenan & Dryer 2007; Neshcheret 2016: 14). Nii on eesti keeles peale implitsiitse objekti semantiliselt transitiivsed ka 1) passiivilaused, nt *Remont on lõpetatud. Hinnad on kodulehel näha*; 2) *mata-*, *tud-* ja *tav-*tarindid atribuudi ning *da-*infinitiiv adverbiaali funktsioonis, nt *seni nägemata paigas, alustatud kriminaalmenetlus, söödav seen, toit kõlbab süüa*; 3) leksikaliseerunud *des-* ja *mata-*tarindid, nt *sõprade nähes* (ehk sõbrad nägid seda pealt), *kellegi nägemata* (ehk keegi ei näinud seda pealt) (vt rohkem Vaiss 2021).

Kui verbil on nii sihiline kui ka sihitu kasutus, ei saa alati täpselt öelda, kas tegu on välja jäetud objekti või teise laiendiga, nt *ta vaatas üle öla* _ (+ *keda? mida?* ~ *kellele? millele?* ~ *kuhu?*). Sellel põhjusel nimetatakse artiklis *vaatama*-verbist sõltuva laiendi puudumist null-laiendiks.

3. Verbi 'vaatama' sihilisuse uurimise käik

Eesti *vaatama*-verbi sihilisust testisin korpuspäringusüsteemi Sketch Engine (Kilgarriff jt 2004, 2014) abil ENC19 materjalis. Korpusepõhise uurimise eesmärk oli fikseerida kõik transitiivsed ja intransitiivsed kasutused, jälgides nende sagedust ja esinemiskonteksti.

Vaatama-verbi sihilisuse testimiseks valisin käsitsi 200 lauset konkordantsiga kuvatud juhuslikest korpuselausetest: 100 lauset *Shuffle*-funktsiooniga ja 100 lauset *Random Sample* funktsiooniga. Konkordantsi funktsioon (*Concordance*) võimaldab näha korpuselauseid, kus otsitav sõna esineb eri grammatilistes vormides. Funktsioone *Shuffle* ja *Random*

Sample kasutasin selleks, et valikus oleks korpuselauseid kõigist allkorpustest: mõlemad funktsioonid kuvavad juhuslikke lauseid kõigist allkorpustest, kuid erinevate valimismehhanismide järgi. Lausete valiku kriteeriumiteks olid: 1) analüüsiv verb on lauses lihtverb (st välja jäid kõik ühend- ja väljendverbidega laused, nt *otsa vaatama*, *ringi vaatama*, *üle vaatama*, *läbi vaatama*, *ära vaatama*, *järgi vaatama*, *vastu vaatama*, *mööda vaatama*, *ette vaatama*, *ülalt alla vaatama*, *viltu vaatama* jm); 2) selle grammatiline struktuur on selge (kui lauses oli trükivigu, puudusid kirjavahemärgid vms, kuid lause oli arusaadav, ei pidanud ma seda ebagrammatiliseks). Lisaks vaatasin funktsiooniga *Word Sketch vaatama*-verbi sõnavisandit, mis võimaldab näha otsitava sõna sagedasemaid kollokatsioone.

Vaatama-verbile vastava ukraina ja vene keele aspektipaari *dyvytysja/podyvytysja* (ukraina *дивитися/подивитися*) ja *smotret'/posmotret'* (vene *смотреть/посмотреть*) sihilisust kontrollisin ukTenTen20 ja ruTenTen11 materjalil sama meetodi alusel (analüüsisin nii imperfektiivse kui ka perfektiivse vaste 100 lauset *Shuffle*-funktsiooniga ja 100 lauset *Random Sample* funktsiooniga). Lisainfo saamiseks ja järelduste tegemiseks kasutasin Sergei Ožegovi vene keele seletavat sõnaraamatut³ ja ukraina keele seletavat sõnaraamatut⁴ veebis. Artiklis toodud näited on transliteeritud teaduslikku traditsiooni järgides⁵, originaal on lisatud sulgudes. Vene keele näidete puhul kasutasin automaatset transliteratsiooni⁶.

4. Korpusepõhise uurimise tulemused

Analüüsitud tegusõnad on korpustes erineva sagedusega (tabel 1). Eesti *vaatama*-verb on oluliselt suurema sagedusega kui selle vene ja ukraina vasted. Samas on lihtverbi *vaatama* tegelik sagedus konkordantsi

³ <https://dic.academic.ru/contents.nsf/ogegova/>

⁴ <https://slovyk.ua/>

⁵ <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/courses/translit-table.html>

⁶ <https://podolak.net/en/transliteration/russian>

funktsiooniga kuvatud mõnevõrra väiksem, kuna esitatakse ka otsitava verbi sisaldavaid ühend- ja väljendverbe. Ukraina ja vene 'vaatama' puhul on oluline ära märkida, et perfektivse verbi esinemine on korpus vahem sagedas kui imperfektiivsel paarilisel. See on vastuolus ühe statistilise uurimuse andmetega (Josselson 1953, viidatud Comrie 1976: 116–117 kaudu), mille järgi esineb perfektivne verb keelekasutuses mõnevõrra sagedamini kui imperfektiivne paariline sellele vaatamata, et olevikus kasutatakse ainult imperfektiivset verbivormi ning perfektivne-imperfektiivne opositsioon tuleb mängu vaid minevikus ja tulevikus. Minevikus on perfektivse ja imperfektiivse verbi sagedussuhe väidetavalt 3:1 ning tulevikus isegi mõnevõrra suurem.

TABEL 1. 'Vaatama' sagedus SketchEngine'i korpustes

Korpus	Tegusõna	Üldsagedus	Sagedus ühe miljoni sõne kohta	
ENC19 1 829 622 459 sõnet 1,5 mlrd sõna	<i>vaatama</i>	1 747 991	955,38	0,096%
ruTenTen11 18 280 486 876 sõnet 14,5 mlrd sõna	<i>smotret'</i> (vn imperfektiivne 'vaatama')	4 339 169	237,37	0,024%
	<i>posmotret'</i> (vn perfektivne 'vaatama')	3 147 032	172,15	0,017%
ukTenTen20 3 282 586 754 sõnet 2,5 mlrd sõna	<i>dyvytysja</i> (ukr imperfektiivne 'vaatama')	459 991	140,13	0,014%
	<i>podyvytysja</i> (ukr perfektivne 'vaatama')	219 220	66,78	0,0067%

4.1. Vaatama

Vaatama-verbi transitiivsete kasutuste hulka olen lugenud nii sihitise funktsioonis esinevad käändsõnafraasid ja osalused kui ka nn loomulikud nullobjektid (vrd Vaiss 2021), mille puhul on kasutatud mitut sama sihitisereksiooniga verbi ning ühine objekt on mainitud vaid ühe verbi juures, nt *Vaatame ja lehitseme ühte võluraamatut*.

Suunamääruste alla on materjalis arvestatud vaatamissuunda tähistavad kohamäärused. Kuna *vaatama* võimaldab nii sihitise kui ka suunamääruste lisamist, nimetan verbist sõltuvate laienditeta esinemise juhtumeid null-laiendiks. Null-laiendite alla on loetud definiitsed nullobjektid (nt *Otsustasime ühe teise praktikandiga vaatama minna* [implitsiitne objekt: *tulekahju*]), kinnistunud intransitiivsed kasutused (nt *tagantjärele vaadates*) ning teised sihitise või suunamääruseta kasutused. Semantiliselt transitiivsetest juhtumitest on materjalis esinenud passiivilused, kus *tud*-partitsiip on kasutatud atribuudi funktsioonis. Saadud tulemused on näidatud tabelis 2.

TABEL 2. *Vaatama kasutus 200 korpuselauses (ENC19)*

Tegusõna	Sihitisega		Suunamäärusega		Null-laiendiga		Semantiliselt transitiivsed passiivikonstruktsioonid		Kokku	
	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%
<i>vaatama</i>	152	76%	20	10%	24	12%	4	2%	200	100%

Vaatama-verb esines sihitisega 76% lausetest. Sihitise funktsioonis olid osastavalised käändsõnafraasid (nt *päeval vaatasime osadega "DaVinci koodi"*; *vaata ka graafikut; numbreid vaadates*), osalused (nt *vaatame, kas õnnestub; et vaadata, mis edasi saab; keegi ei vaatagi, mis sul seljas on*) ning üks ebatüüpiline täisobjekt (*Ma tean inimesi, kes on oma ajud telekaga pehmeks vaadanud* [---]), mis osutab refleksiivselt subjekti referendile endale (vt Erelt 2017a: 292). On huvitav ära märkida, et materjalis oli vaid üksikuid näiteid elusa vaatamisobjektiga (*Ta vaatas meest*

ning ootas, et too rääkima hakkaks). *Vaatama* esines paljudes sissejuhatustes mainitud EKSS-i tähendustes. Vaatamisobjekti tähistavad sõnad seostusid sageli videomaterjaliga (nt *film, video, telekas* vms), sihitisena esinesid ka näiteks *tabel, graafik, info, pilt, foto* vms.

Null-laiendeid ja suunamäärusi oli vastavalt 12% ja 10%. Null-laiendite hulgas olid enamasti definiitsed nullobjektid (nt *Lihtsalt panen nad kasvõi lõunaunne ja vaatan siis* [implitsiitne objekt: *loengut*]) ja kinnistunud intransitiivsed kasutused (nt *vaata siit, vaata täpsemalt, vaata lähemalt, tagantjärele vaadates*, partiklitaoline *vaata*). Null-laiendit soodustasid imperatiiv (nt *tule vaata*), infiniitsed vormid (nt *kui huvi, tule vaatama*) ja elatiiv (nt *Ma sain alles pärast teada, kelle vanemaga oli tegu, kui päevikust vaatasin* [---]). Ühel juhul oli geneerilise tähendusega *vaatama*-verb grammatilise subjekti funktsioonis (*Vaadata jagub seal nädalateks, kuid mul sai aeg otsa*).

Suunamääruste funktsioonis olid käändsõnafraasid allatiivis (nt *kui asjale Mare pilguga vaadata*) või illatiivis (nt *on vaja vaid endasse vaadata*), adverbis- (nt *giid soovitab vaadata vasakule ja paremale*) ja kaassõnafraasid (nt *vaatab* [---] *Dresseni poole, vaatasin üle väljaku hoone suunas*). Sagedasematest *vaatama*-verbi kollokatsioonidest leidis materjal *kellelegi silma vaatama, peeglisse vaatama ja tulevikku vaatama*. Paaril korral oli *mata*-tarindi kinnistunud kasutus (nt *halvale ilmale vaatamata*).

Neljal juhul (2%) oli tegemist semantiliselt transitiivse passiivikonstruktsiooniga (nt *“Casanova” sai ühel õhtul kah vaadatud*).

4.2. *Dyvytysja/podyvytysja* (ukraina keele 'vaatama')

Tabelis 3 on näidatud ukraina keele 'vaatama' aspektipaari transitiivsed ja intransitiivsed kasutused 200 korpuselauses Sketch Engine'i veebitekstide korpusel ukTenTen20. Verbidel *dyvytysja* ja *podyvytysja* on keeles samad reksioonid ning nad erinevad vaid aspektuaalse tähenduse poolest.

Tabel 3. Ukraina keele verbide dyvytysja ja podyvytysja kasutus 200 korpuselauses (ukTenTen20)

Tegusõna	Sihitisega		Suunamäärusega		Null-laiendiga		Eessõnaga za		Kokku	
	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%
<i>dyvytysja</i> (imperfektiivne 'vaatama')	54	27%	116	58%	28	14%	2	1%	200	100%
<i>podyvytysja</i> (perfektiivne 'vaatama')	98	49%	80	40%	21	10,5%	1	0,5%	200	100%

Nagu tulemustest näha, on imperfektiivse 'vaatama' (*dyvytysja*) sihitisega esinemine materjalis vaid 27% ning perfektiivse 'vaatama' (*podyvytysja*) korral on see 49%. Intransitiivsete kasutuste hulgas on mõlema verbi puhul olulisemal kohal suunamäärused. Samas on ka üsna sagedad null-laiendid ning esines üksikuid näiteid kaassõnaga *za*, nt *za cerkvoju nixto ne dyvyvsja* (за церквою ніхто не дивився) 'kiriku eest ei hoolitsenud keegi', sõna-sõnalt: 'kiriku järele ei vaadanud keegi'.

Sihitise funktsioonis olid materjalis käändsõnafraasid ja osalau- sed. Käändsõnafraasidest esines kõige rohkem videomaterjaliga seotud mõisteid, nt *dyvytysja televizor ~ video ~ novyny ~ čorno-bilo kino* (дивитися телевізор ~ відео ~ новини ~ чорно-біло кіно) 'tele- rit ~ videot ~ uudiseid ~ must-valget filmi vaatama', samuti *dyvytysja fotohrafiji* (дивитися фотографії) 'fotosid vaatama' ja *dyvytysja diah- rami ~ tablycsju* (дивитися діаграму ~ таблицю) 'vaatama diagrammi ~ tabelit'. Materjalis leidis ka definiitse ja loomuliku nullobjekti vahe- pealne juhtum (1). Siiski arvestasin selle lause loomuliku nullobjekti ehk transitiivse kasutuse alla, kuna objekt on lauses olemas ning verbi korduse puhul ei ole loomulik objekti korrata.

- (1) Bahato ljudej, osoblyvo litn'oho viku, dyvljat'sja rosij'ski kanaly, **dyvljat'sja** _ za zvičkoju šče z radjans'kux časiv [---] (Багато людей, особливо літнього віку, дивляться російські канали, **ДИВЛЯТЬСЯ** _ за звичкою ще з радянських часів [---])
'Palju inimesi, eriti eakaid, vaatab Venemaa kanaleid, vaatab _ harju- musest juba nõukogude ajast [---]'

Suunamääruste hulgas olid valdavalt fraasid kaassõnaga *na*, mis sõnasõnaliselt tõlkes vastavad eesti keeles kas allatiivile või kaassõnale *peale*, kuid üsna suurt osa nendest fraasidest on loomulik tõlkida (ka) sihitist kasutades, nt *Mykolka dyvyvsja na tami blahal'nyu pohljadom* (*Миколка дивився на маму благальним поглядом*) 'Mõkolka vaatas ema paluval pilgul'; *dyvit'sja na skladnyk tovaru* (*дивиться на складник товару*) 'vaadake toote koostist', vrd *dyvyšsja na okean* (*дивишся на океан*) 'vaatad ookeanile ~ ookeani', *ne dyvljačys' na rohani pohodu* (*не дивлячись на погану погоду*) 'vaatamata halvale ilmale'. Samuti oli suunamäärusi teiste kaassõnadega või ilma kaassõnadeta, nt *dyvyt'sja u tajbutnje* (*дивиться у майбутнє*) 'vaatab tulevikku', *ne daje možlivosti dyvytys' ljudyni v oči* (*не дає можливості дивитись⁷ людині в очі*) 'ei anna võimalust vaadata inimesele silma', *jakščo ne dyvytysja pid nohy* (*якщо не дивитися під ноги*) 'kui mitte vaadata jalgade alla', kinnistunud kasutus *Kudy dyvyt'sja vlada?* (*Куди дивиться влада?*) 'Kuhu vaatab valitsus?' jms.

Null-laiendite hulgas olid netikeeles levinud *dyvit'sja bil'se* (*дивиться більше*) 'vaadake rohkem' ja *dyvit'sja dali* (*дивиться далі*) 'vaadake edasi', tulevikku väljendav *rodyvnytosja ~ rodyvnytos'* (*подивимосся ~ подивимось*) 'vaatame' ja partiklitaolised kasutused, nagu *dyvys' ~ dyvysja* (*дивись ~ дивися*) 'vaata', *rodyvit'sja* (*подивіться*) 'vaadake', *dyvyšsja* (*дивишся*) 'vaatad', *dyvljus'* (*дивлюсь*) 'vaatan'. Null-laiendit soodustasid 1) kahe või enama tegevuse järjestamine, nt *stoju, movčy, dyvljus'* (*стою, мовчу, дивлюсь*) 'seisan, vaikin, vaatan'; 2) infiniitne vorm, nt *ljubo dyvytys'* (*любо дивитись*) 'on ilus vaadata', *meni j dyvytys' ne treba bulo* (*мені й дивитись не треба було*) 'ma ei pidanud isegi vaadata', *bižyto dyvytys'* (*біжимо дивитись*) 'jookseme vaadata'; 3) imperatiiv, nt *pryjdy ta rodyvnyts'* (*прийди та подивись*) 'tule ja vaata'; 4) viisimäärus, nt *davan rodyvnyts' kriz okuljary* (*давав подивитись кріз окуляри*) 'andis vaadata läbi prillide'.

⁷ Infiniitvormi *дивитися* 'vaatama' lühivorm.

4.3. *Smotret'*/*posmotret'* (vene keele 'vaatama')

Vene keele tulemused on ukraina keelega üsnagi sarnased. Tabelist 4 on näha, et imperfektiivse 'vaatama' (*smotret'*) sihitisega esinemine oli materjalis mõnevõrra väiksem (32,5%) kui perfektiivse 'vaatama' (*posmotret'*) korral (48,5%). Samas on verbidel *smotret'* ja *posmotret'* samad reksioonid ning nad erinevad vaid aspektuaalse tähenduse poolest.

TABEL 4. Vene keele verbide *smotret'* ja *posmotret'* kasutus 200 korpuselauses (*ruTenTen11*)

Tegusõna	Sihitisega		Suunamäärusega		Nulllaiendiga		Eessõnaga <i>za</i>		Kokku	
<i>smotret'</i> (imperfektiivne 'vaatama')	65	32,5%	88	44%	46	23%	1	0,5%	200	100%
<i>posmotret'</i> (perfektiivne 'vaatama')	97	48,5%	81	40,5%	22	11%	–	–	200	100%

Sihitise funktsioonis olid samuti käändsõnafraasid ja osalused. Tihti esines kollokatsioone *smotret'* *televizor* ~ *video* ~ *peredacu* ~ *fil'm* (*смотреть телевизор* ~ *видео* ~ *передачу* ~ *фильм*) 'telerit ~ videot ~ saadet ~ filmi vaatama' jms, samuti *smotret'* *fotografii* (*смотреть фотографии*) 'fotosid vaatama', *smotret'* *bolee podrobnuju informaciju* (*смотреть более подробную информацию*) 'täpsemalt infot vaatama' ja *smotret'* *instrukciju* (*смотреть инструкцию*) 'juhendit vaatama'. Oli näiteid ka mõne toote või kauba vaatamise kohta, nt *segodnja v magazine smotrela mul'tivarku* (*сегодня в магазине смотрела мультиварку*) 'täna vaatasin poes multikeetjat'.

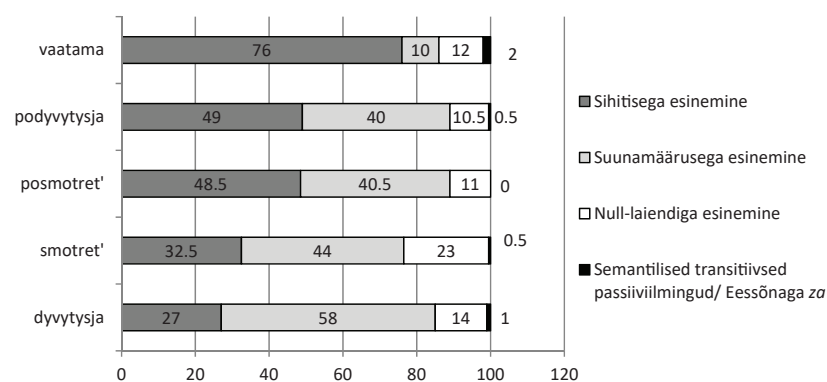
Intransitiivsete kasutuste hulgas oli ainult üks kasutus kaassõnaga *za*: *smotret'* *za každym šagom* (*смотреть за каждым шагом*) 'igat sammu jälgima' (sõna-sõnaline tõlge: '*vaatama iga sammu järele'). Enamik materjalis esinenud suunamäärusi oli kaassõnaga *na*, nt *ne posmotrel na časy* (*не посмотрел на часы*) 'ei vaadanud kella', *smotrit na tebjä*

(*смотрит на тебя*) 'vaatab sind ~ sinu peale', *smotrjat drug na druga* (*смотрят друг на друга*) 'vaatavad üksteist ~ vaatavad üksteisele otsa', *smotret' na žizn' s jumorom* (*смотреть на жизнь с юмором*) 'vaatama elule huumoriga', *ne smotrja na ustalost'* (*не смотря на усталость*) 'vaatamata väsimusele' jms. Nagu tõlgetest näha, vastab mõnikord fraas kaassõnaga *na* eesti keeles hoopis sihitisele. Samuti esines suunamääruisi ilma kaassõnata ja kaassõnaga *v*, nt *smotrjat vlevo* (*смотрят влево*) 'vaatavad vasakule', ja *ne smotrel tuda* (*я не смотрел туда*) 'ma ei vaadanud sinna', *smotrju v zerkalo* (*смотрю в зеркало*) 'vaatan peeglisse', *smotrel prjamo v lico* (*смотрел прямо в лицо*) 'vaatas otse näkku'. Oli ka hulk kinnistunud väljendeid, nt *a kuda smotrel zakazčik, voobšče neponjatno* (*а куда смотрел заказчик, вообще непонятно*) 'aga kuhu vaatas tellija, ei ole üldse selge'.

Null-laiendite hulgas oli netikeeles levinud *smotrite takže* (*смотрим также*) 'vaadake ka, tulevikku väljendav *posmotrim* (*посмотрим*) 'vaatame', gerundiiv *smotrja* (*смотря*) 'vaadates' adverbis sõltuvalt funktsioonis (nt *smotrja, gde budete delat'* (*смотря, где будете делать*) 'sõltuvalt, kus te seda teete'), partiklitaoline kasutus (*ty smotri* ((*ты*) *смотри*) '(sa) vaata', (*po*)*smotrite* ((*но*)*смотрим*) 'vaadake', *smotrju* (*смотрю*) 'vaatan', *smotriš'* (*смотришь*) 'vaatad' ja peale definiitse väljajätku ka geneeriline tähendus, nt *nado ne tol'ko smotret', no i umet' uvidet'* (*надо не только смотреть, но и уметь увидеть*) 'tuleb mitte ainult vaadata, vaid ka osata näha'. Null-laiendit soodustasid: 1) imperatiiv, nt *prsto posmotrite* (*просто посмотрите*) 'lihtsalt vaadake'; 2) infiniitne vorm, nt *xotite pojti posmotret'?* (*хотите почти посмотреть?*) 'soovite vaatama minna?'; *vsë nikak vremeni posmotret' ne bylo* (*всё никак времени посмотреть не было*) 'ei olnud kuidagi aega vaadata'; 3) kahe või enama tegevuse järjestamine, nt *stojala dolgo, dumala, smotrela* [---] (*стояла долго, думала, смотрела* [---]) 'seisin kaua, mõtlesin, vaatasin [---]'; 4) viisimäärus, nt *kak budto smotriš' skvoz' osobuju vodu* (*как будто смотришь сквозь особую воду*) 'justkui vaatad läbi erilise vee'.

5. 'Vaatama' ühised jooned ja erinevused kolmes keeles

Elmises osas kirjeldatud tulemuste paremaks visualiseerimiseks on joonisel 1 järjestatud analüüsitud verbid sihitisega esinemise alusel. Nagu tulemustest näha, võib 'vaatama' sihilisus erineda keeliti üsnagi olulisel määral. Nii on eesti *vaatama* palju transitiivsem võrreldes vene ja ukraina vastetega. Seejuures kasutatakse ukraina ja vene keeles perfektivset verbi transitiivselt sagedamini kui intransitiivselt. Saadud tulemus on eriti huvitav, kui arvestada, et perfektivsel verbil oli mõlemas keeles väiksem sagedus korpuses (vt tabel 1).

JOONIS 1. 'Vaatama' sihilisus 200 korpuselause alusel eesti, ukraina ja vene keeles (%)

Nii eesti kui ka ukraina ja vene keeles võivad esineda sihitise funktsioonis käändsõnafraasid ja osalused. Kolmes keeles on sihitisena sagedad sõnad, mis tähistavad telerit, filmi, tabelit, graafikut, infot, pilti või fotot jms. Ühiseks jooneks võib pidada ka intransitiivset kasutatust suunamäärustega. Kolmes keeles esinevad suunamäärusena tihti *tulevikku ~ peeg-lisse ~ näkku ~ silma vaatama*.

Suunamäärus välistab käändsõnalise sihitise esinemise. Samas on põhimõtteliselt võimalik suunamääruse ja sihitise funktsioonis osaluse

koosinemine (nt ühendkorpusest täiendava otsinguga leitud *ta vaatas vasakule, kas sealt ei tule autosid*; sama on võimalik ka vene ja ukraina keeles).

Null-laiendit soodustasid kõigis kolmes keeles kahe või enama tegevuse seostamine, infiniitne verbivorm ja imperatiiv. Eestikeelses materjalis esines null-laiend ka separatiivse kohamääruse korral ning ukraina ja vene keeles viisimääruse puhul. Eesti keele verbi *vaatama* separatiivse kohamääruse kohta täidavad ukraina ja vene keeles lokatiivne määrus, nt vene *posmotrel v gazete (nosmompel v gazeme)* ja ukraina *podvyvvsja v hazeti (подивився в газети)* 'vaatas ajalehest', mis võivad küll esineda null-laiendiga. Viisimäärus on null-laiendi soodustavaks elemendiks ka eesti keeles, nt *vaatas pikalt läbi prillide*. Nii ei peaks valmistama vene ja ukraina emakeelega õppijatele null-laiendi kasutus eesti keeles raskest. See-eest võivad osutada keerukaks mõned *vaatama* transitiivsed kasutused (vt ptk 6).

Eesti keeles kasutatakse *vaatama*-verbiga sihitist tunduvalt rohkem kui ukraina ja vene keeles. Oluline on ka ära märkida, et elusobjektile suunatuse puhul kasutatakse eesti keeles pigem määrust kujul *kelle poole* või *kelle peale* (nt *vaatas tüdrukku poole ~ peale*). Kui vaate suunaks on eluta objekt, esineb ka allatiivne suunamäärus (nt *vaatas ekraanile*). Vene ja ukraina keeles kasutatakse objektile suunatuse puhul kaassõna *na*.

Nii eesti kui ka ukraina ja vene keeles on verbil 'vaatama' mitmeid tähendusi. Enamjaolt langevad nad kõigis kolmes keeles kokku, kuid on ka mõni erinevus. Näiteks ei kasutata vene ja ukraina keeles verbi 'vaatama' tähendustes 'kedagi külastama, kellegi juures käima' ja 'otsima, leidma, hankima'.

Võrreldes eesti keelega kasutatakse vene ja ukraina keeles mõnevõrra rohkem intransitiivselt 'vaatama' ainsuse esimese ja teise isiku vorme. Partiklitaolised kasutused on regulaarsed kõigis kolmes keeles.

6. Järeldused ja arutelu

Ukraina ja vene keeles esineb 'vaatama' sihitisega pigem teatud kollokatsioonides, nt ukraina *dyvytysja televizor ~ fil'm ~ sviži hazety* (дивитися телевізор ~ фільм ~ свіжі газети) ja vene *smotret' televizor ~ fil'm ~ svežie gazety* (смотреть телевизор ~ фильм ~ свежие газеты) 'teletrit ~ filmi ~ värsked ajalehti vaatama', samuti vene *smotret' bol'nogo* (смотреть больного) 'haiget vaatama' ja ukraina *dyvytysja dytynu* (дивитися дитину) 'vaatama lapse järele ~ last' (ukraina keeles on 'laps' otsesihitise vormis). Kõik need kollokatsioonid eeldavad pikemat vaatamist. Kui tegemist on sisuliselt mingi muu vaatamisobjektiga, millele pilk suunatakse, siis kasutatakse suunamäärust kaassõnaga *na*, nt vene *smotret' na more ~ rebënka ~ časy* (смотреть на море ~ ребёнка ~ часы) ja ukraina *dyvytysja na more ~ dytynu ~ hodynnuk* (дивитися на море ~ дитину ~ годинник) 'merd ~ merele vaatama', 'lapse poole ~ peale vaatama', 'kella vaatama'. Juhul, kui vaadatakse sisse või üles või alla (ka abstraktselt vm moel), kasutatakse vastavat kaassõna või kaassõnata määrust, nt vene *smotret' v buduščee ~ binokl'*, *smotret' vlevo* (смотреть в будущее ~ бинокль, смотреть влево) ja ukraina *dyvytysja u majbutnje ~ binokl'*, *dyvytysja nalivo* (дивитися у майбутнє ~ бінокль, дивитися наліво) 'tulevikku vaatama', 'binoklisse vaatama', 'vasakule vaatama'.

Allpool on kaks konstrueeritud näitelauseid, mis ilmestavad, kui veaohalik võib olla *vaatama*-verbi sihitisega kasutamine keeleõppijale, kelle emakeel on vene või ukraina. Kujutame ette olukorda, kus tütar on oma kleidi ära määrinud ning vanem soovib sellele osutada, siis kasutatakse vene (2a) ja ukraina (2b) keeles suunamäärust kaassõnaga *na* ning eesti keeles sihitist (2c). Kui sõbrannad poodlevad ja otsivad sobivat kleiti, siis saab seda vene (3a) ja ukraina (3b) keeles öelda nii transitiivselt kui ka intransitiivselt väga väikese tähendusnüansi erinevusega: intransitiivne kasutus tähendab pigem 'pööra tähelepanu sellele kleidile' ja transitiivne 'vaata, kas see kleit võiks sobida'. Eesti keeles on sarnases olukorras loomulik vaid sihitis (3c).

- (2a) **Posmotri na** svoë plat'e. (Посмотри на своё платье.)
 (2b) **Podyvys' na** svoju suknju. (Подивись на свою сукню.)
 (2c) Vaata oma kleiti.
 (3a) **Posmotri (na)** èto plat'e. (Посмотри (на) это платье.)
 (3b) **Podyvys' (na)** sju suknju. (Подивись (на) цю сукню.)
 (3c) Vaata seda kleiti.

Samamoodi on vene (4a) ja ukraina keeles (4b) võimalik nii transitiivne kui ka intransitiivne kasutus mõne objekti puhul, nagu näiteks tabel, foto jms. Transitiivne kasutus eeldab pikemat ja keskendunumat vaatamist, kuid tähenduse erinevus transitiivse ja intransitiivse variandi vahel on väga väike. Eesti keeles on loomulikum siiski sihitis (4c), ehkki on võimalik öelda ka *vaatame tabelisse*.

- (4a) A teper' **posmotrim (na)** tablicu. (А теперь посмотрим (на) таблицу.)
 (4b) A teper **podyvymosja (na)** sju tablycju. (А тепер подивимся (на) цю таблицю.)
 (4c) Ja nüüd vaatame seda tabelit.

Võib teha esialgse järelduse, et ukraina ja vene keeles kasutatakse verbi 'vaatama' laiendina määrust kaassõnaga *na* juhtudel, kui inglise keeles esineb tegusõna *look*, ja otsesihitist juhtudel, kui tegusõnaks on *watch*.

Ukraina ja vene keele korpusematerjali analüüs näitas, et perfektiivset verbi 'vaatama' kasutatakse sihitisega mõnevõrra sagedamini kui imperfektiivset paarilist. See on kooskõlas Hopperi ja Thompsoni (1980) teooriaga, mille järgi seostub teeline ja punktuaalne tegevus suurema transitiivsusega. Samas ei kehti see teooria n-õ lekseemi sees. Nii erinevad näiteks vene keeles intransitiivne *vrač smotrel/posmotrel na menja* (врач смотрел/посмотрел на меня) 'arst vaatas (korraks) mind ~ minu peale ~ minu poole' ja transitiivne *vrač smotrel/posmotrel menja* (врач смотрел/посмотрел меня) 'arst vaatas mind läbi ~ üle' tähenduse poolest. Perfektiivse verbi kasutus viitab seejuures hetkelisele ja lõpetatud tegevusele. Eesti keeles on samuti märgatav mõningane ajalise piiritletuse erinevus paralleelrektsiooni korral. Nii näiteks tundub *ta*

vaatas mind või *vaatas merd* pikema tegevusena kui *ta vaatas minu peale* või *vaatas merele*. See fakt, et intransitiivne variant võib olla ajaliselt piiritletum, ei ole kooskõlas Hopperi ja Thompsoni teooriaga ning vajab edasist uurimist.

Perfektiiivne verb 'vaatama' oli ukraina ja vene keeles korpuses väiksema sagedusega kui imperfektiiivne paariline. See on omakorda vastuolus Josselsoni (1953) tulemustega. Ka see probleem vajab edasist uurimist.

Aspekti ja transitiivsuse vaheline seos on huvitanud mitmeid uurijaid (Comrie 1976; Dahl 1985; Tenny 1992 jpt) ja väärriks põhjalikumat uurimist. Siinne korpusepõhine uuring näitas, et soome-ugri ja slaavi keelte kõrvutamise võib nii tekitada lisaküsimusi kui ka avastada uusi seoseid aspekti ja transitiivsuse vahel.

7. Kokkuvõtteks

Eesti keelt teise või võõrkeelena õpetades ja keeleõppijale mõeldud leksikograafilist infot kajastades tuleks võimalust mööda arvestada konkreetsete õppijate vajadusi. Eesti keele *vaatama*-verbi puhul võib keelevigu tekitada selle kahesugune kasutus. Näiteks ukraina ja vene emakeelega õppijatele võib raskeks osutuda *vaatama*-verbi regulaarne transitiivne kasutus, kuna nendes keeltes esineb 'vaatama' valdavalt intransitiivselt, transitiivne kasutus aga eeldab lisatingimusi. Mõne muu emakeelega õppijatele võivad aga raskusi valmistada hoopis *vaatama*-verbi intransitiivsed kasutused. See on põhjus, miks peaks juhtima keeleõppijate tähelepanu verbide eri rektsioonidele ja kasutustele. Ideaalis peaks eeskätt olema kättesaadav võimalikult detailne leksikograafiline info, selle põhjal tuleks koostada õppijate tasemele vastavaid õppematerjale.

Tänu sõnad

Töö on valminud Haridus- ja Teadusministeeriumi Eesti Keele Instituudi baasfinantseerimise toel. Autor tänab anonüümseid retsensente edasiviiva tagasiside eest.

Võrgumaterjalid

- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll (toim.). Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/dict/ekss>
- ENC19 = Jelena Kallas, Kristina Koppel 2020. Eesti keele ühendkorpus 2019, Estonian National Corpus 2019. Center of Estonian Language Resources. <https://doi.org/10.1515/3-00-0000-0000-0000-08489L>

Kirjandus

- Akopjan, Karen 2011. Glagoly zritel'nogo vosprijatija (na primere semantiko-derivacionnogo i semantiko-sintaksicheskogo analiza glagola videt'). – *Lingvisticheskie issledovanija* 3, 25–40.
- Comrie, Bernard 1976 [reprinted 2001]. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen 1985. *Tense and Aspect Systems*. New York: Basil Blackwell.
- Engels, Renate 2013. Transitivity of Spanish perception verbs: A gradual category? – *Borealis. An International Journal of Hispanic Linguistics* 2 (1), 35–56. <https://doi.org/10.7557/1.2.1.2522>
- Erelt, Mati 2017a. Õeldistäide. – Mati Erelt, Helle Metslang (toim.). *Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 278–288.
- Erelt, Mati 2017b. Ellips. – Mati Erelt, Helle Metslang (toim.). *Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 590–602.
- Eslon, Pille, Ants Pihlak 1993. *Vid i vremja*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson 1980. Transitivity in grammar and discourse. – *Language* 62 (2), 251–299. <https://doi.org/10.1353/lan.1980.0017>
- Janda, Laura 2004. A metaphor in search of a source domain: The categories of Slavic aspect. – *Cognitive Linguistics* 15 (4), 471–527. <https://doi.org/10.1515/cogl.2004.15.4.471>
- Josselson, Harry Hirsch 1953. *The Russian word count and frequency analysis of grammatical categories of Standard Literary Russian*. Detroit: Wayne University Press.
- Jumaah, Ruua Talal, Sabariah Md Rashid, Mohd Azidan Bin, Abdul Jabar, Afida Mohamad Ali 2020. The English verb see in fiction writing: A cognitive semantic analysis. – *Arab World English Journal* 11 (3), 515–536. <https://doi.org/10.24093/awej/vol11no3.34>

- Keenan, Edward L., Matthew S. Dryer 2007. Passive in the world's languages. – Timothy Shopen (ed.). *Language Typology and Syntactic Description*. Vol. I: Clause Structure. Cambridge: Cambridge University Press, 325–361. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511619427.006>
- Keevallik, Leelo 2008. Internal development and borrowing of pragmatic particles: Estonian “vaata/vat” ‘look’, “nääd” ‘you see’, and “vot”. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 30/31, 23–54.
- Kehayov, Petar, Virve-Anneli Vihman 2014. The lure of lability: A synchronic and diachronic investigation of the labile pattern in Estonian. – *Linguistics* 52 (4), 1061–1105. <https://doi.org/10.1515/ling-2014-0016>
- Kilgarriff, Adam, Pavel Rychlý, Pavel Smrz, David Tugwell 2004. The Sketch Engine. – Geoffrey Williams, Sandra Vessier (eds.). *Proceedings of the XI EURALEX International Congress*. Lorient, France: Université de Bretagne Sud, 105–115.
- Kilgarriff, Adam, Vít Baisa, Jan Bušta, Miloš Jakubíček, Vojtěch Kovář, Jan Michel-
feit, Pavel Rychlý, Vít Suchomel 2014. The Sketch Engine: Ten years on. – *Lexicography* 1, 7–36. <https://doi.org/10.1007/s40607-014-0009-9>
- Koppel, Kristina, Jelena Kallas 2022. Eesti keele ühendkorpuste sari 2013–2021: mahukaim eestikeelsete digitekstide kogu. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 18, 207–228. <https://doi.org/10.5128/ERYa18.12>
- Labi, Kanni 2006. *Eesti regilaulude verbisemantika*. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 18. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Letuchiy, Alexander 2006. *Tipologija labil'nyx glagolov: Semantičeskie i morfosintaksičeskie aspekty*. *Dissertacija*. Moskva.
- Letuchiy, Alexander 2013. *Tipologija labil'nyx glagolov*. Moskva: *Jazyki slavjanskoj kul'tury*.
- Lorenzetti, Maria I. 2008. The null instantiation of objects as a polysemy-trigger: A study on the English verb *see*. – *Lexis. Journal of English Lexicology* 1, 59–83. <https://doi.org/10.4000/lexis.769>
- Neshcheret, Nataliia 2016. *Passive Construction with Intransitive Verbs: Typology and Distribution*. M.A Thesis. Kiel: University of Kiel.
- Næss, Åshild 2007. *Prototypical transitivity*. *Typological Studies in Language* 72. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/tsl.72>
- Proos, Mariann 2019. Polysemy of the Estonian perception verb “nägema” ‘to see’. – Laura J. Speed, Carolyn O'Meara, Lila San Roque, Asifa Majid (eds.). *Perception Metaphors. Converging Evidence in Language and*

- Communication Research 19. Amsterdam: Benjamins, 231–252. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.12pro>
- Proos, Mariann 2020. Usage patterns of Estonian experience perception verbs: A random forest approach. – *SKY Journal of Linguistics* 33, 67–101.
- Proos, Mariann 2021. Meaning and Usage of Estonian Experience Perception Verbs. *Dissertationes linguisticae Universitas Tartuensis* 41. Tartu: University of Tartu Press.
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn: Valgus.
- Sulkala, Helena 1996. Expression of aspectual meanings in Finnish and Estonian. – Mati Ereht (ed.). *Estonian: Typological Studies I. Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu* 4. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 165–225.
- Tenny, Carol 1992. The aspectual interface hypothesis. – *Lexical Matters* 24, 1–27.
- Vaiss, Natalia 2004. Eesti keele aspekti väljendusvõimalusi vene keele taustal. Magistritöö. Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Vaiss, Natalia 2021. Verbide transitiivsuse kontiinumist eesti keeles. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 66, 344–386. <https://doi.org/10.3176/esa66.15>
- Viberg, Åke 2008. Swedish verbs of perception from a typological and contrastive perspective. – María de los Angeles Gómez González, J. Lachlan Mackenzie, Elsa M. González Álvarez (eds.). *Languages and Cultures in Contrast and Comparison. Pragmatics & Beyond New Series* 175. Amsterdam: Benjamins, 123–172. <https://doi.org/10.1075/pbns.175.09vib>

On the transitivity of the verb ‘watch’/‘look’ in Estonian, Russian and Ukrainian

NATALIA VAISS

Institute of the Estonian Language, Tallinn University

The article studies the transitivity of the Estonian verb *vaatama* ‘watch, look’ and its Russian and Ukrainian equivalents. The aim is to determine how regular the transitive and intransitive patterns of ‘watch, look’ are in Estonian and two East Slavic languages. Since in Ukrainian and Russian most verbs have an aspectual pair, both the imperfective and perfective counterparts of Estonian *vaatama* were examined, in order to determine which verb lexeme is used transitively potentially more often. The corpus-based study confirmed that the transitivity of the verb ‘watch, look’ can vary significantly between languages. Applying the same method, it was found that the Russian and Ukrainian equivalents of Estonian *vaatama* have a significantly lower degree of transitivity. However, in Ukrainian and Russian the perfective verb is used transitively somewhat more often than its imperfective counterpart. The findings of the study indicate the importance of language-specific aspectual lexical semantics in determining the degree of transitivity and could be taken into account while teaching Estonian as a second or a foreign language and compiling dictionaries for language learners.

Keywords: argument structure; transitivity; aspect; Estonian; Ukrainian; Russian

Natalia Vaiss

Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, Estonia

natalia.vaiss@eki.ee